

קפב

הלכות ברכות השחר נא"ב

ועוד לפי¹ שכל האומר תהלה לדוד מובטח לו שהוא בן עולם הבא² לכן אומרים אחריו ואנחנו נוכח לברך יה גם לעולם הבא ומטעם זה אומרים אותו גם כמנחה אע"פ שאין אחריו מומנר הללויה:

י נהגין לכפול כל הנשמה תהלה יה³ לפי שהוא סוף פסוקי דזמרה וכן פסוק ה' ימלך לעולם ועד⁴ שהוא סוף השירה ויש מוסיפין פסוק כי בא סוס פרעה וגו'⁵ שגם הוא מהשירה עיין ב"ד ס' ער"ח ק"ב:

יא כשמגיע לזמנה אלהינו מודים אנחנו לך או לזבל קומה לפניך תשתחוה⁶ אין לשחות ולהשתחוות שם⁷ כמו שיתבאר בס' ק"ג ק"ג⁸.

יב נהגו לעמוד ליוכר דוד עד תפארתך⁹ ויש מוסיפין לעמוד עד שאומרים אתה הוא ה' האלהים¹⁰ שר"ת אחיה ואח"כ יושבין וכשאומרים ואתה מושל בכל נותנים צדקה¹¹ מעומד:

יג מי כמכה נאדר וגו' הכ"ף הגושה¹² אבל מי כמכה באלים וכן כל עצמותי האמרונה ה' מי כמוך הכ"ף רפויה. ידמו כאבן הכ"ף הגושה עם זו גאלת הג' הגושה שכן הוא במסורת וכן בשאר הגושה ורפה צריך ליוהר ולקרות כמו שנמסר במסורות ולא ירפה החוק ולא יחוק ורפה כמו שיתבאר בס' ס"א ק"ב:

יד אין אומרים הומירות במרוצה כי אם בנחת¹³ מלה במלה¹⁴ כדי לכוין בהם יפה ואותן שאומרים אותם במרוצה¹⁵ (כשיש שם מנין¹⁶) לא יפה הם עושים שמקצרים בשבתו של מקום בשביל שאילת צרכם היש מושל שיתרצה ככך והוא הרין לאותם שמכוונים בתפלה בברכות שהן תחנה ובקשת צרכי הגוף ולא בברכות שהן שבח והודאה למקום ברוך הוא¹⁷ ק"ה:

נב דין מי ששהה לבוא לבית הכנסת עד ישתבה וכו' ב' סעיפים:

א תפלת צבור היא רצויה ומקובלת¹⁸ לעולם¹⁹ שנאמר²⁰ כבוד לא ימאס ואומר²¹ פדה

קיא פרו עין חיים שערי הצדקה פ"ה. מ"א ס"ק ג. ועי' לקמן ס' צב ס"י. ולישב בימים עי' אנ"ק ח"א ע' שכה. ח"ש ע' עב.

קיב ארחות חיים הלכות מאה ברכות ס' לב. ב"י. לבוש ס"ג. מ"א ס"ק ג.

קכ סעף כב. ועי' לעיל ס"י.

קכא ארחות חיים הלכות מאה ברכות ס' לג בשם ס' המחכים. שיע' ס"ח. וראה אור ירוע ח"ב ס' מב ס"ז.

קכב במנה משה ח"א ס' מג.

קכג לבוש ס"ג.

קכד ארחות חיים שם. לבוש שם.

קכה עיין ס' יב ס"א וצ"ע. ועי' ברי השלחן ס' יח ס"ק יב. חקרי הלכות ח"ז ב, ב. ח"ב ל, ב.

קכז ראה סמ"ק ריש ס' יא.

סימן נב

א בדיחא ברכות ח, א. וראה גם לקמן ס' סמ ס"ה. ס' צ ס"יא. ס' קט ס"ד.

ב ראה רמב"ם הלכות תפלה פ"ח ח"א. לבוש ס' צ ס"ט. ג איוב לו, ה.

ד תהלים נה, יט.

קז ספר האשכול הלכות פסוקי דזמרה בשם ר' יצחק בן מרדכי לוי. וראה בארחות חיים הל' מאה ברכות ס' כט.

קח כל בו ס' ה. לבוש שם. מ"א ס"ק ג. וראה לעיל ס"א.

קט כרעליל ס"א ושי"ג.

קי טור. רמ"א ס"י.

קי הרב דוד אבודרהם. הובא בב"י. רמ"א שם. לבוש ס"ט.

קיא וראה חתמו ויטורי. עמ' 6. מנהגי מהר"ל הל' תפלה עמ' תכט.

קיב האר"י (שער הכונת נוסח תפלת שחרית). ח"א ס"ק ט.

קיג ראה רמ"א שם ס"ז. וראה גידול תורה (ויהי') ח"ה ע' 2390.

קיג בתפלת נשנות.

קיד דרכי משה בשם הרב הבינו יונה ס"פ אין עומדין. רכנו ירוחם נתיב יא ח"ג. רמ"א ס"ג. שיע' ס' קג ס"ג.

קטו סעף ג. וראה גם לקמן ס' רפא ס"ה.

קטז דרכי משה. ח"א ס"ז. וראה שרית מהר"ל החדשות סוף ס' יח (יש נודעים).

קז האר"י בספר הכונת. שער הכונת סוף ענין תפלת השחר. ח"א ס' ק.

הלכות ברכות השחר נב

קפג

בשלוש נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמרי לפיכך מי שבא לבית הכנסת ומצא צבור בסוף פסוקי דומיה יש לו לדלג פסוקי דומיה⁹ כדי להתפלל עם הצבור שפסוקי דומיה גם כן לא נתקנו אלא כשביל התפלה שתהיה רצויה ומקובלת¹⁰ על ידי שמוסר שבחו של מקום תחלה ואחר כך יתפלל ואם כן מוטב להתפלל עם הצבור שאז תפלתו מקובלת וראי'¹¹.

וכיצד מודלג אם יש לו שהות לקרות מזמור תחלה לדוד די בזממור זה¹² לברך לפניו ברוך שאמר ואחריו ושתבח ואף שתיקנו לברך ולקרות מתחלה לדוד עד כל הנשמה¹³ מכל מקום כיון שעיקר התקנה לא היתה אלא כשביל מזמור זה כמו שנתבאר בסיומן נ"א¹⁴ די לו בזממור זה כדי שקרא קריאת שמע¹⁵ ויתפלל עם הצבור ואם יש לו שהות יותר יאמר אחר תהלה לדוד כ' מזמורים של הלולים שהם הללו את ה' מן השמים ומזמור הללו אל בך¹⁶ וראי' ואם אין לו שהות לומר שניהם יאמר הללו אל בך¹⁷ וראי' ואם יש לו שהות יותר יאמר כל ה' מזמורי הללויה¹⁸ ואם יש לו שהות יותר יאמר גם ויברך דוד עד לשם תפארתך¹⁹ ומדלג עד ושתבח ואם יש לו שהות יותר יאמר הרוח קראו עד והוא רחום ומדלג עד והוא רחום שלפני אשרי²⁰ כי בינתיים אינם רק פסוקים מלוקטים²¹ ואם כבר התחילו הצבור ויצר ואין לו שהות לומר פסוקי דומיה אפילו ברילוג קרא קריאת שמע וברכותיה עם הצבור ויתפלל עמהם²².

ואח"כ יש אומרים²³ שצריך לקרות כל הפסוקי דומיה עם הברכות שלפניהם ולאחריהם ויש אומרים²⁴ שאין צריך כל עיקר לפי שלא נתקנו אלא קודם התפלה לפיכך אין לו לברך כלל לא לפניהם ולא לאחריהם אלא אם הוציא לקרותם בלא ברכה יפה הוא עושה והלואו שיאמרם כל היום²⁵ ולענין הלכה יש לו לקרותם אחר התפלה כדי לחוש לסכרא הראשונה אבל לא יברך לא ברוך שאמר ולא ושתבח²⁶ שספק ברכות להקל.

ומ"מ יאמר על הברכות שמחויב לברך בבקר²⁷ כמו שנתבאר בס' מ"ד ויש מי שאומר²⁸ שלא יברך ברכת אלהי נשמה מפני שיצא בברכת מחיה המתים שבתפלה טוב לחוש לדבריו לכתחלה²⁹ לברך אותה קודם התפלה:

יג טור בשם רב נפורציא נאון הנהגות מיימוניות שם בשם רב משה נאון. שילע' שם.
יד מ"א בריש הסי' ובס"ק א.
טו סוסיג' שם בשם רב משה נאון. הובא במ"א שם.
טז הנהגות מיימוניות הל' תפלה פ"ז אות ג. רמ"א שם.
יז מ"א ס"ק א. ודעו למנהג שאומרים הרוח אחר ב"ש כדלעיל ס"א טא. ולמנהג ה"ד ע"י פסקי הסידור סמ"ד.
יח ראה לעיל סי' נא ס"ה.
יט הרב. הרבנו יונה בשם רבותיו וראי' שם. מור ושילע' שם.
יט הרב רבינו יונה וראי' שם. ב' הדריעות בשילת הרשב"א ח"א סי' קפ"ו וסי' תשנ"ג וחי"ג סי' רפה. מור.
כ רב נטרונאי נאון ורב משה נאון שם. עיין עשרת יאזניס בשם הגהת השו"ע על המור בשם לקטיו הפרנס.
כא ב"י.
כב שו"ע.
כג מהר"י אבוחב. כל בו סי' ה. ארחות חיים הלכות מאה ברכות סי' לה. רמ"א.
כד אבל לא ברכות התורה. עי' רבנו נחמ"י סה. ג.
כה פרי דוד. וראה ירושלמי ברכות פ"ר ה"ב.
כו ראה מ"מ וציונים.

הרב רבינו יונה ברכות לב, א ד"ה ותקנו וראי' פ"ה סי' ו בשם רב עמרם נאון בסידור. וסמ"ק סי' יא וטור בשם רב נטרונאי נאון (שילת סי' יב) [וראה הלכות גדולות הל' ק"ש ופי' רבינו הגה"ל בסוטה פרק ואלו נאמרין (הובא באור ויוע' ח"א סי' ק) וקידר ערך תפלה וסוסיג' עינין ש ותהגות מיימוניות הלכות תפלה פ"ז אות ג בשם רב נחמיה נאון]. וכיכר רמב"א בתשובה ח"ג סי' רפה בשם הגאונים. ונבנה תב"ד עי' אג"ק חת"ו ע' קע. ולענין ק"ש ראה לקמן סי' קרא סי' ס"ה. ולענין אם מותר לאמרו במרצה כדי להספיק למנן ראה לעיל סי' נא ס"ג.
ו טור סי' נא. וכדלעיל סי' נא ס"א וסי"ג.
ז עי' רמב"ם שם. ועי' צ"צ ארח"ח סי' קיג.
ח רבינו יונה וראי' שם בשם רב עמרם נאון בסידור. מור. רמ"א ס"א.
ט רבינו יונה שם. ראה רא"ש שם.
י סעף א.
יא עי' לקמן סי' כ. וראה תהלה לדוד סק"א.
יב הגהת רבינו פרץ בסוסיג' שם וסמ"ג שם לפי' דשיי' שבת קיד, ב ד"ה פסוקי הנהגות מיימוניות רפוס קשטא הלכות תפלה פ"ז ר"ה ושבונו בשם ס' הירושמה. שילע' ס"א.

ב אם בא כשהתחילו הקהל ישתבח טוב שישמע ישתבח משה"י¹³ ואם בא סמוך לקריאת שמע ויכול להתחיל ויצר ולהגיע להתפלל י"ח עם הצבור יעשה כן¹⁴ אף ע"פ שלא יקרא קריאת שמע עם הצבור כי עיקר הקפידה היא שיתפלל י"ח עם הצבור¹⁵. וכל זה בדיעבור שעבר ושהה לבא לבית הכנסת אבל לכתחלה חייב כל אדם לזרוז את עצמו לבא לבית הכנסת בענין שלא יצטרך לדלג כלום כדי להתפלל הפלת י"ח עם הצבור?¹⁶

נג דין הראוי לירד לפני התיבה וכו' ל"ו סעיפים:

א עד ישתבח א"צ לש"ין שירד לפני התיבה כלל אבל כשמגיעים לישתבח יש לו להש"ין לעמוד לפני התיבה ולומר ישתבח¹⁷ ולא ימתין מליירד לפני התיבה עד הקדיש שלאחר ישתבח¹⁸ לפי שיש להסמיך הקדיש לישתבח ככל מה שאפשר ואסור להפסיק ביניהם כלל¹⁹ ולכן נהגו שהש"ין עומד ג"כ כשאומר ישתבח שלא להפסיק מושיבה לעמידה בין ישתבח לקדיש שלאחריו²⁰ שהוא צריך לומר אותו בעמידה מן הדין מפני שהוא דבר שבקדושה²¹ והוא הדין לברכו.

במה דברים אמורים בש"ין שאומר נוף הקדיש וברכו אבל הצבור שעונגן אחריו יש אמורים שאינם צריכים לעמוד כמו שיתבאר בסיומן (ג"ה) [ג"ו]²² ואעפ"כ נהגין לעמוד כשעת אמירת ישתבח²³ אפילו כשאומר אותו ביהוד²⁴:

ב אע"פ שאין צריך הש"ין לומר לפני התיבה אלא מישתבח ואילך מ"מ צריך שיקרא לעצמו תהלה קצת פסוקי דומרה וברוך שאמר לפניהם ואם לאו אינו יכול לומר ישתבח²⁵ שהרי היא ברכה אחרונה לפסוקי דומרה כמו שנתבאר בסיומן ג"א²⁶ ולכן צריך למחות רביבים שמגיעים כשהם בדרך ואין עת להאריך שמתחילין מישתבח ומברכין ברכה לבטלה²⁷ אלא יאמרו ברוך שאמר וקצת פסוקי דומרה על דרך שנתבאר בס"י ג"ב²⁸ או יתחילו מוצר אור²⁹:

ג מי שלא היה לו מלית עד שהגיע לישתבח לא יכרך על עמיפת ציצית³⁰ בין פסוקי דומרה לישתבח³¹ ואין צריך לומר באמצע פסוקי דומרה³² מפני שאסור להפסיק מברוך

מש"ע שם ס"א. וסוף ס"י קמ"ו. ס"י זה בשע"ר לא הגיע לדינו וראה מוש"ע רמ"א שם ס"ד.

1 סעף ה.

2 רמ"א ס"י נ"א. ס"י. אלה רבה ס"ק א.

3 רמ"א ס"ק א.

4 מהר"י ק' ה"כ. מהר"י אבהו. הובא בב"י. אירוח ח"ם שם בשם ר' משה ר' אבהו. ש"ע ס"ב ונ"א ס"ק ב.

5 סעף א וש"נ.

6 א"ר זוטא ס"ק א בשם נחל צבי (עפרת צבי סק"א).

7 סעף א.

8 כדע"ל שם לענין נצא צבור שהתחילו ויצא.

9 דלעיל רס"ז ח.

10 ש"ע ס"ג. מ"א ס"ק ג. ולענין תפילין ע"י קצוה"ש ס"י יח ס"ג. ואם הגיעו ליריד בברכות ק"ש ע"י לקמן ס"י ס"ז.

11 ואם הגיעו ליריד בין ק"ש לתפלה ע"י ס"א. ע"י כדי השלון ס"י יח סק"ג.

12 משה משה ח"א ס"י ס"א. סוף ס"י. באר הטוב ס"י ג' ס"ק ב.

13 הגהת יש נחנין אודות התפלה אות א. הובא במ"א שם.

14 ע"י לעיל ס"א.

15 סוף המנהיג משי"ם לר"י קארו פרשת בדר הובא בבאר הטוב ס"ק א.

סיומן נג

א כל בו ס"י כו אירחות ח"ם הלכות מאה ברבות ס"י לו בשם רב עמודט נאון בסדרוהי הגהת סמ"ק ס"י מ. סוף וש"ע ס"א.

ב לבוש ס"ב. ב"ח. ס"ז ס"ק א.

ג דגרות מייסוגיות הלכות תפלה פ"ו אות ע. רמ"א ס"ג לפירושו (ברכ"י משה סק"א) בכל בו ס"י ה. לבוש שם.

ד ב"ח. וראה כל בו ס"י כו.

ה ע"י ריש ס"י קמ"א. ס"י זה בשע"ר לא הגיע לדינו וראה